

DENISA FURCOI¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: moștenire digitală, identitate online, viață postumă virtuală, memorie colectivă, etică digitală.

Înmormântarea pe Facebook

Rezumat

Articolul explorează modul în care moartea și doliul s-au transformat în era digitală, accentuând rolul rețelelor de socializare, precum Facebook, în crearea unei „culturi digitale a memoriei”. Moștenirea digitală devine tot mai relevantă, iar platformele oferă instrumente pentru gestionarea conturilor persoanelor decedate. Conturile pot fi transformate în memoriale, oferind un spațiu virtual pentru comemorare. Totodată, postările de doliu online reflectă schimbarea percepției asupra morții, aceasta devenind un eveniment public, nu doar privat. Internetul permite păstrarea amintirilor, dar și o acumulare de date ce ridică dileme despre uitare și intimitate. Noile ritualuri online de doliu redefinesc relația noastră cu moartea, memoria și identitatea. Se discută și despre implicațiile etice și sociale ale „imortalității digitale” și ale pierderii intimității în procesul de doliu.

¹ Profesor la Școala Gimnazială „Teodor Juncu”, Băcești, jud. Vaslui.

Keywords: Digital legacy, online identity, virtual afterlife, collective memory, digital ethics.

Funerals and Facebook: Mourning in the Digital Age

Summary

The article examines how death and mourning have evolved in the digital age, highlighting the influence of social networks, such as Facebook, in shaping a "digital culture of memory." Digital legacies are gaining importance, with platforms offering tools to manage the accounts of the deceased. These accounts can be turned into memorials, creating a virtual space for remembrance. At the same time, online mourning posts show a shift in how death is perceived, now seen as a public event rather than just a private matter. The internet enables the preservation of memories, but it also leads to data buildup, raising concerns about forgetting and privacy. New online mourning rituals change how we relate to death, memory, and identity. The ethical and social implications of "digital immortality" and the loss of privacy during grief are also examined.

Înmormântarea pe Facebook

Rețelele online și mijloacele digitale au fost integrate în procesele contemporane de moarte și memorializare, schimbând contextul social în care are loc moartea și stabilind o nouă cultură a memoriei.² Moartea este un dat al existenței umane, dar este și un fenomen construit social. Până de curând în cultura occidentală, a fost un eveniment înconjurat prin răspunsuri comunale care au reunit oamenii într-o linie de tradiții și ritualuri (Van Brussel & Carpentier 2014). În modernitate, însă, moartea a devenit sechestrată și îndepărtată de experiențe cotidiene (Ariès 1981, Jacobsen 2016). Mai recent, Zygmunt Bauman numește *cultura modernă lichidă*, oamenii au adoptat o atitudine de consumator față de natura umană; de obicei sunt reticenți în a intra în contact cu cei pe moarte și au obiceiul de a suprima amintirile dureroase de pierdere. Aceasta reflectă o preferință pentru o imagine corporală pozitivă și tinerească, care poate fi văzută ca un fel de *strategie de supraviețuire* – o modalitate de a neutraliza anxietatea morții. (Bauman 1992).

Atunci când un om moare, lasă multe lucruri în urmă. În trecut, aceste lucruri erau păstrate ca și amintire sau date de pomană. În prezent, pe lângă lucrurile materiale deținute, oamenii dețin și anumite *lucruri* pe tărâmul digital, aceste lucruri sunt reprezentate în special de conturi în informații pe diverse domenii web. În trecut, conturile rămâneau latente, însă, odată cu dezvoltarea tehnologiei, unele site-uri și-au dezvoltat politici și opțiuni specializate cazului în care proprietarul moare. Cum digitalul capătă tot mai mari proporții, se va ajunge într-un punct în care vor exista foarte multe conturi inactive, inactivitate motivată prin decesul proprietarului, astfel, majoritatea site-urilor va trebui să demareze și să ofere opțiuni, instrumente și politici specifice pentru managementul conturilor persoanelor care nu mai sunt printre noi.³

Radu Bobică încearcă să ofere și o definiție conceptului de moștenire digitală: *Moștenirea digitală este procesul de predare a bunurilor digitale (personale) unor beneficiari (umani). Aceste active digitale includ proprietăți digitale și dreptul de a le folosi. Acestea pot include conturi bancare, scrieri, fotografii, și interacțiuni sociale.*⁴ Pe tărâmul digital există anumite servicii care vin cu propunerea de a păstra multe parole, cu posibilitatea trimiterii acestora către o persoană anume aleasă de utilizator. Dintre acestea, unele mai trimit din când în când câte un e-mail clientului pentru a verifica și confirma că se află în viață. Dacă persoana respectivă nu răspunde la e-mailuri în mod repetat, furnizorul acestui serviciu își asumă ca respectivul client a decedat și expediază spre persoana anterior selectată, toate parolele. Unii furnizori de servicii de management a moștenirii digitale oferă

² Hoa Nguyen, *Peterborough Wiring Death: Remembering on the Internet*, Trent University, disponibil la <https://journals.cultcenter.net/index.php/culture/article/view/165>, accesat la 10.04.2022, la ora 10:30.

³ Sfetcu Nicolae, *Moartea. Aspecte psihologice, științifice, religioase, culturale și filosofice*, Editura MultiMedia Publishing, 2018, p. 261.

⁴ Sfetcu, Nicolae, *Moartea. Aspecte psihologice, științifice, religioase, culturale și filosofice*, Editura MultiMedia Publishing, 2018, p 270.

clientului un *cod activator*, clientul având sarcina de a îl încredința unei persoane anume, persoană care va utiliza acest cod doar în cazul decesului clientului, codul oferindu-i acces la moștenirea digitală a celui decedat. Alte servicii sunt mult mai stricte în privința acestui lucru, având nevoie de două confirmări diferite simultane și acte doveditoare ale decesului.⁵ Rețele de socializare, precum Facebook, Instagram, Twitter, Tik-Tok și multe altele, au devenit parte din viața noastră, a oamenilor contemporani, nu a durat mult până când și moartea, cu tot ce cuprinde aceasta, să fie un subiect de postări. Astfel, printre practicile utilizate în vederea comemorării sufletului celui ce a decedat, au fost incluse și anunțarea

Cimitirul Vesel; foto: Mihai Ian NEDELCU

în lumea virtuală că cineva a părăsit această lume, postări ce sunt mai mult sau mai puțin sincere, cu scopul sau fără scopul de a face un prilej de strângere a cât mai multor reacții. *Moartea ca fenomen cultural, ficționalizat, a devenit un fetish cultural adorat pe scară largă. Ea e, întotdeauna moartea altora, livrată ca dovadă binevenită a propriei supraviețuiri.*⁶

Imortalitatea a fascinat mereu omenirea, inspirând mituri, legende și povești. Personajele din astfel de legende sunt împărțite în două categorii: cele care s-au născut imortale și cele care au căpătat imortalitatea împotriva dorinței lor. Însă, această imortalitate

⁵ Idem, p. 271.

⁶ Teodor Baconschi, Facebook. *Fabrica de narcisism*, Editura Humanitas, București, 2015.

experimentată de personaje este resimțită de obicei de către personaje ca fiind copleșitoare, plină de regrete și este privită chiar ca un blestem. Lumea fizică, are în mod clar limite și finalități, cu precădere viața. Sunt puși constant în fața deciziei de a evalua necesitatea lucrurilor noastre, trebuie să luăm decizia dacă păstrăm un anumit lucru sau dacă îl aruncăm. Lumea digitală însă este destul de ieftină (chiar gratis uneori) și nu suntem puși prea des în situația de a decide necesitatea unor anumite lucruri din „averea” noastră digitală, așa că, în timp, ajungem să adunăm foarte multe date și informații în jurul a ceea ce se numește amprentă digitală.⁷

Autorul român, Nicolae Sfetcu prezintă instrumentele de management asociate conturilor persoanelor decedate, oferite de principalele site-uri de social media. Principalele site-uri de comunicare de tip e-mail: Gmail și Hotmail fac posibilă accesarea poștei electronice a unei persoane decedate, însă pentru a fi posibil acest lucru, trebuie îndeplinite anumite condiții. Un alt furnizor de servicii tip e-mail este Yahoo! Mail care însă, datorită politicilor sale generale, nu permit accesul la poșta electronică după ce deținătorul contului moare, mai ales din cauza clauzei de non-transfer și a inexistenței drepturilor de urmaș. Dropxbox este un serviciu de tip cloud ce oferă găzduirea de fișiere, însă acest furnizor de servicii nu are o politică specifică morții proprietarului de cont, ci se aplică condițiile generale conform cărora conturile care sunt inactive sunt șterse după 90 de zile. Uriașul Google oferă utilizatorilor o serie de instrumente ce permit membrilor direcți ai familiei și reprezentanților să închidă contul unei persoane, după ce este făcută dovada decesului prin anumite documente.

De asemenea, în anumite condiții, Google oferă posibilitatea transferului conținutului contului persoanei decedate către urmașii săi. Strămoșul Facebook – MySpace – oferă posibilitatea creării unui memorial pentru a aduce un elogiu utilizatorului decedat. Principalul site de socializare - Facebook – are pusă la punct politica ce privește conturile persoanelor decedate. Facebook permite transformarea profilului unei persoane decedate într-un memorial ce are ca scop împărtășirea amintirilor și gândurilor cu privire la cel decedat. Însă, Facebook permite și eliminarea completă a profilului unei persoane decedate, la cererea familiei sau a prietenilor, bineînțeles, trebuie efectuată o dovadă a decesului persoanei respective.⁸

Rivalul Facebook – Twiter – pune la dispoziția familiei celui decedat descărcarea de arhive ale postărilor publice și închiderea contului, totul cu condiția dovedirii cu acte a decesului. Furnizorul de informații Wikipedia oferă posibilitatea transformării profilului în pagină memorială doar utilizatorilor foarte activi, care au contribuit substanțial la editările informațiilor. Cea mai cunoscută platformă de streaming și muzică: YouTube permite

⁷ Elisa Giaccardi, *Heritage and Social Media: Understanding heritage in a participatory culture*, p. 61, disponibil la https://books.google.ro/books?id=62FebXpeRtMC&printsec=frontcover&dq=Elisa+Giaccardi,+Heritage+and+Social+Media:+Understanding+heritage+in+a+participatory+culture&hl=ro&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=Elisa%20Giaccardi%20Heritage%20and%20Social%20Media%3A%20Understanding%20heritage%20in%20a%20participatory%20culture&f=false, accesat la 20.03.2022, ora 14:00.

⁸ Idem, pp. 261 – 266.

accesul la contul unui om decedat, însă doar în anumite condiții și în strânsă legătură cu accesul la contul Google.⁹

Update-ul IOS al celor de la Apple oferă posibilitatea unui contract de moștenire. După ce persoana a decedat, persoana desemnată în contractul de moștenire, introduce codul de acces primit și va putea accesa toate datele de pe cloud ale persoanei decedate. În cazul în care clientul Apple nu a încheiat un contract de moștenire, rudele sau prietenii pot solicita ștergerea contului sau descărcarea datelor, însă numai după ce au fost prezentate acte justificatoare ale decesului.¹⁰

Furnizorii de servicii de tip management al moștenirii digitale oferă și un instrument de tip cloud ce păstrează toate documentele, pozele, clipurile și informațiile stocate în timpul vieții de către persoana decedată, cu promisiunea de a le păstra pentru totdeauna.

Un exemplu de astfel de furnizor este Death Switch. Acest site oferă posibilitatea de a stoca anumite date, alese de client, cu scopul ca persoana respectivă să rămână în memoria celorlalți așa cum își dorește ea și să rămână stocate doar datele selectate personal de ea. De cealaltă parte se află site-ul Web2.0 Suicide Machine care vine cu o propunere total opusă și anume pune la dispoziția clienților un buton care va șterge toate datele și parolele conturilor de pe rețelele sociale, fără a lăsa posibilitatea ca cineva să se mai logheze vreodată. Acest site are sloganul *Sign out forever!*, în acest caz cuvântul *forever* are o nuanță de ironie.¹¹

Deși aceste site-uri vin cu promisiunea unui *totdeauna*, experții se întreabă dacă urmașii noștri vor avea nevoie de aceste date pentru totdeauna, în viitor va exista un număr imens de informații stocate, supraaglomerând rețelele și site-urile.

Un studiu al British Library a descoperit recent, datorită proiectului lor intitulat *Digital Lives* că oamenii consideră că datele lor de pe rețelele sociale reprezintă pentru viitor date de mare importanță din punct de vedere sociologic.¹²

Facebook și instrumentele de management ale conturilor *in memoriam*

După eliminarea contului, utilizatorul dispare de pe Facebook. Pagina lui de profil nu poate fi găsită sau accesată. Cum viața trăită pe Facebook este cel puțin semi-publică, deoarece prietenii tăi văd ce faci, moartea va fi împinsă în umbră și făcută ca un eveniment privat. Decedatul devine ascuns de platformă. Acum, eliminarea contului de utilizator Facebook al unui membru decedat este posibilă, dar nu foarte ușor. Potrivit Facebook Help Biroul, prietenii și familia decedatului pot elimina contul de Facebook al mortului, dacă

⁹ Sfetcu, Nicolae, *Moartea. Aspecte psihologice, științifice, religioase, culturale și filozofice*, Editura MultiMedia Publishing, 2018, pp. 267 – 269.

¹⁰ <https://support.apple.com/ro-ro/HT208510>, accesat la 29.05.2022, ora 14.27.

¹¹ *Ibidem*, p.61.

¹² Hoa Nguyen, *op.cit.*

solicitantul are documente relevante de a demonstra relația cu utilizatorul și dovada decesului acestuia. Cererile nu vor fi procesate dacă nu se poate verifica relația cu cel decedat. Documente necesare:

Certificatul de naștere al defunctului;

Certificatul de deces al defunctului;

Dovada de la autoritățile locale care să ateste că sunteți reprezentant legal al defunctului. (Facebook B)

Facebook vrea ca toate conturile de utilizator ale defunctului pe site să fie comemorate în loc să fie eliminate. (Facebook A). Deși nu există leac pentru durere, Facebook consideră că, permițând oamenilor să plângă împreună, procesul de doliu va fi atenuat puțin (Facebook G). Conturile în memoriam permit noi moduri de colaborare, participarea și producția cu morții. După comemorarea contului de utilizator, confidențialitatea în care se retrage defunctul este controlat de platformă. Evadarea oricărei puteri este temporară întrucât după moarte această putere nu este predată utilizatorului sau acestora prieteni și familie, ci către platforma de socializare, care acum păstrează contul.

Înainte de a trece la tema noopoliticii, trebuie subliniat că Facebook practică două forme diferite de comemorare a utilizatorilor decedați. Un cont de utilizator în memoriam, așa cum s-a discutat mai sus, este contul personal al unui utilizator convertit într-un cont în memoriam. O pagină comemorativă, pe de altă parte, este o pagină creată de alți oameni, cei dragi sau prieteni de exemplu (Kern et al., 2013: 3). Din punct de vedere biopolitic perspectiva conturilor în memoriam diferă de paginile memoriale pentru că sunt modalitatea Facebook de a face distincția între conturile create de utilizatorii vii și conturile celor decedați. Cu toate acestea, ambele tipuri de pagini evoluează în jurul persoanei decedate; adunarea utilizatorilor pentru a jeli defunctul și ceea ce face platforma în ceea ce privește contul celui decedat. Această practică de a convoca un grup de oameni să împărtășească amintiri și gânduri conectează paginile memoriale și conturile de utilizator în memoriam la noopolitica. În noopolitică întrebarea nu mai este atât de mult despre indivizi, ci mai degrabă despre controlul comportamentului maselor. Noopolitica denotă modalități de a conduce grupuri și publicuri eterogene de la distanță prin, de exemplu, tehnologii media care afectează mintea, memoria și atenția.

Cu toate acestea, nu ar trebui să luăm relatări memoriale sau pagini memoriale ca fiind doar locuri pentru utilizatori de a se aduna și de a jeli împreună. În schimb, acestea ar trebui să fie interpretate ca agenții care au capacitatea de a afecta modul în care utilizatorii acționează, gândesc și se comportă. Pe net doliul nu este doar o experiență socială și personală, ci și o experiență ghidată și controlată de funcții specifice platformei. Acest tip de abordare a locurilor memoriale îi corespunde lui Robert W. Argumentul recent al lui Gehl (2013) conform căruia, funcțiile de bază ale Facebook, cum ar fi butonul de like și caracteristicile de recomandare, pot fi văzute structurând modul în care gândim în și cu

rețelele sociale.¹³

În ultimii ani, memoria are tendința să devină un concept-refugiu, fiind un ideal al tuturor societăților în epoca noastră post-istorică. Pe de altă parte, acest concept poate fi privit ca obiect de studiu cu elemente de interdisciplinaritate cu științele umaniste. În afară de circumstanțele politice, istorice și tehnologice care au organizat această stare de fapt, memoria este, probabil unul dintre reprezentanții de seamă ai postmodernității. Politicile amintirii și comemorării au prins aripi și s-au dezvoltat odată cu dezvoltarea tehnologiei și a posibilităților de arhivare, stocare și redare a mijloacelor digitale. Memoria reprezintă punctul de întâlnire al nostalgiei trecutului și a rupturii vehemente de acesta, al discontinuității istoriei și a realului, pluriperspectivitatea.

Postările în amintirea decedatului

Este clar că în era digitală experiența culturală a morții s-a schimbat în diverse moduri. Noile modalități de comunicare online, prin intermediul social-media, alături de multitudinea de resurse online, care amplifică imaginea morții, au adus sfârșitul intimității morții. Practicile online de jelire și memorializare web au lărgit spectrul practicilor tradiționale de jelire, permițând formarea unor noi ritualuri de moarte și se extinde dincolo de tradițiile legate de ritualurile și obiceiurile de înmormântare. Este evident că modalitatea noastră de înțelegere a morții a fost lărgită, complicată și ireversibil schimbată, din cauza internetului și a tehnologiilor de comunicare.¹⁴ Se poate observa cum în special tinerii au predispoziția de a face postări dedicate unui decedat, de a comenta unui astfel de conținut, respectiv de a-și face moartea un eveniment pentru Facebook.

Aproximativ, în 25 de ani, gândirea omenirii s-a schimbat, incluzând și părerea asupra lumii ce ne înconjoară. Platformele online, TV show-urile, jocurile video și-au lăsat adânc amprenta în conștiința noastră, totul a devenit mai impersonal. Cu cât ne urbanizăm mai mult, cu atât devenim mai impersonali, reprezentăm doar un număr, doar un procentaj a unei lumi grăbită parcă să evolueze. Moartea a devenit, astfel, dintr-un eveniment intim din cadrul familiei, respectiv din cadrul comunității, într-un eveniment ce aparține și celei *de-a treia lumi*, lumea virtuală. Deplângerea mortului cu ajutorul rețelelor de socializare, poate fi privită ca o funcție compensatoare, încă o modalitate de exprimare a sentimentelor, de eliberare a durerii. Prin educație și prin modelul imitării, chiar și micii utilizatori ai Facebook-ului, au început să posteze pe platformă când cineva a murit. *Comemorarea morților nu mai face parte din intimitatea noastră sufletească; nu mai sunt cărbunii durerilor trecute să ardă tămâia amintirii și să ridice mireasma sacră a entuziasmului.*¹⁵

¹³ Tero Karppi, *DEATH PROOF: ON THE BIOPOLITICS AND NOOPOLITICS OF MEMORIALIZING DEAD FACEBOOK USERS*, in *CULTURE MACHINE*, VOL 14, 2013.

¹⁴ Nicola Wright, *Death and the Internet: The implication of the digital after life*, Curtin University, Western Australia, publica pe 21.05.2014, disponibil la <https://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/view/4998/4088>, accesat la 26.04.2022, la ora 12:44.

¹⁵ Nichifor Crainic, Constantin Schifirneț, *Ortodoxie și etnocrație*, p. 224, disponibil la

Cu cât avem o varietate din care se poate alege, cu atât omul e mai confuz, mai repede cade dintr-o extremă în cealaltă sau este mai ușor de păcălit. Majoritatea utilizatorilor trecuți de prima tinerețe sunt de părere că postarea pozelor, înregistrărilor video/audio de la pomeniri ale morților sunt încă o cale de ușurare a poverilor sufletului defunctului. Este bine cunoscut faptul că Biblia spune că va exista Învierea care va avea loc în viitor, dar în același timp, tot din Biblie aflăm că morții nu sunt conștienți de elogiile care le sunt aduse, dar cu toate acestea, oamenii tot continuă să facă praznice, să sărbătorească zile în cinstea lor, să spună rugăciuni. Omul modern a preluat aceste lucruri fără să ezite să aducă schimbări, fie că vorbim de clasicele postări cu lumânări pe platformele de socializare sau de anunțarea părerii de rău în ziare în legătură cu o persoană ce a murit recent, acestea pot fi considerate update-uri ale clasicelelor pomeniri.

Dar aceste comemorări nu sunt făcute doar pentru a anunța oamenii cu scopul de a-i chema la înmormântare sau pentru a-și transpune tristețea sub o altă formă, mai există și un alt motiv, rar recunoscut, dar de care suntem cu toți conștienți: o modalitate de a-și manifesta prosperitatea, căci nu oricine anunță în ziar, iar în ceea ce privește postările de pe Facebook, spre exemplu, pot reprezenta sau nu o adevărată apropiere avută cu cel răposat. În epoca Internetului nimic nu este permanent, serverele se defectează, posibil ca după un anumit timp, clipurile să nu mai funcționeze, postările să fie șterse, deci oricât am evolua, nimic nu ne promite că va fi pentru o eternitate.¹⁶

De-a lungul timpului, mass-media a reîncadrat tabu-ul aspectul și intimitatea morții în *moartea ca spectacol public* (McIlwain 2005: 190). Acum, acest spectacol a devenit mult mai intens odată cu evoluțiile recente, în legătură cu internetul și mai ales social media, care facilitează conectarea și care teoretic pune *toată lumea* în contact cu ceilalți (Walter 2017). Și, ca niciodată în istoria omenirii, suntem saturați astăzi de știri și imagini de moarte și catastrofe, de conținut călătorind rapid dintr-un mediu și context în altul – la nivel local, național, și la nivel global. Rețelele sociale active le permit oamenilor să partajeze știri, inclusiv vești despre moarte. Ca rezultat, mass-media tradițională nu mai sunt doar actori care fac publică moartea (Sumiala 2013). Este cunoscut cazul din Federația Rusă, unde internetul a simbolizat sosirea libertatea de exprimare și sfârșitul izolării sovietice. Boom-ul în rețelele sociale și tehnologiile mobile de la mijlocul anilor 2000 a fost extrem de semnificativ pentru schimbarea relațiilor sociale ale celor îndoliați, nu mai ales pentru modul în care a determinat o revenire parțială la modurile preindustriale de doliu, transformându-l într-o experiență comunitară (cum a fost în secolele precedente) decât într-o experiență privată modernă (Walter et al. 2011/12, Walter 2012).

Astăzi există o gamă bogată de practici publice online de doliu, cum ar fi doliul virtual, cimitire web și comunități pentru comemorarea online (Lagerkvist 2015). Apariția rapidă a social-media a prezentat noi provocări conceptuale pentru înțelegerea naturii

https://books.google.ro/books/about/Ortodoxie_%C8%99i_etnocra%C8%9Bie_cu_o_anex%C4%83_Pr.htm?id=fTdMAAAAMAAJ&redir_esc=y, accesat la 17.04.2022, la ora 22:30.

¹⁶ Andrew Masterson, *Bazaconii...adevărata din știință și tehnologie*, Editura Niculescu, București, 2016.

memorializării și a memoriei în sine, deoarece amintirea (și uitarea) a devenit supusă tehnologiilor, în loc de indivizi sau instituții. Pagina de Facebook a unei persoane decedate se transformă în pagină memorială, rămâne activă și colaborativă, așa cum a fost întotdeauna acolo - un memento accesibil al vieții cuiva. În același timp, există o problemă: amintirea noastră devine afectată de fluxul nesfârșit de date care este aproape imposibil de șters – Internetul adesea *își amintește ceea ce oamenii au vrut să fi uitat* (Mayer Schönberger 2009: Dacă amintirea și uitarea se află într-o relație dualistă, în care *uitarea este o parte importantă și fundamentală a dezlegării culturii de trecut și a merge mai departe* (Garde-Hansen et al. 2009), atunci această prezență constantă a informațiilor online face o astfel de mișcare mai mult problematică.

Interacțiunea digitală schimbă și modurile în care arătăm emoțiile ca în crearea de noi modele de comunicare (Bensky & Fisher 2014), activități sociale și tipuri de publicitate (Papacharissi 2015). În plus, ne permite să creăm o nouă relație cu cei care au decedat, precum și cu ceilalți îndoliați (Lagerkvist 2013). După cum a susținut Amanda Lagerkvist, teme clasice existențiale precum finitudinea, timpul, prezența (a fi acolo), egoismul și comunitatea (a fi-în-și-cu-lumea) câștigă o relevanță reînnoită în cultura digitală, asumând în același timp o înfățișare parțial diferită (Lagerkvist 2016). Internetul a provocat o puternică schimbare tehnologică în societate, a schimbat și abordările academice ale studiului memoriei. Mediul digital a însemnat nu numai ruperea cu categoriile organizatorice tradiționale ale mass-media; de asemenea, compromite autoritatea implicită care rezultă din publicare. Acest lucru afectează cultura memoriei.

Mai mult, se poate spune că uitarea este o parte esențială a narațiunii noastre despre noi înșine, deoarece *fiecare act de memorie poartă cu el o dimensiune a trădării, uitării și absenței* (Huyssen 2003) Tehnologiile digitale moderne creează o relație diferită între memorie și uitare; există o negociere continuă între procesele memoriei umane și digital. În tărâmul digital, uitarea este imposibilă din punct de vedere tehnic, deoarece computerele nu au personal amintiri sau sentimente, ci mai degrabă *o amintire perfectă, care poate fi distrusă*, dar nu automat.

Dacă prezența conjunctivă îi pune pe oameni *în legătură* nu numai cu cei vii, ci tot cu morții, creând legătura spirituală prin tehnologie, când chiar moare un individ? Această nouă incapacitate digitală de a muri poate crea o nouă formă de disperare existențială, subliniind o problemă serioasă de vulnerabilitate în spațiul online. După cum a discutat Miller, pericolele în mediul online – de exemplu, trolling, hacking și cyberbullying – explică vulnerabilitatea pe care o experimentăm în noua noastră stare de prezență emoțională și responsabilitate etică pe net, fără a lua în considerare cum funcționează uitarea și ce înseamnă aceasta pentru colectivități și societăți. Abordăm diferite forme de uitare, folosind tipologiile potrivit lui Paul Connerton (2008) și Aleida Assmann (2014). Acești cercetători clasifică diferite aspecte ale uitării, dar și unele asemănări în relațiile lor sunt evidente. De exemplu, *uitarea ca ștergere represivă*, în eseu lui Connerton *Șapte tipuri de uitare*, este aproape identică cu *damnatio memoriae* a lui Assmann, în eseu ei *Forme ale uitării*. Pentru a rezuma, acesta este paradoxul digitalizării: spre deosebire de amintirile interne,

care sunt rescrise de fiecare dată când sunt accesate, obiectele din mediul digital sunt fixe și nu pot fi transformate neintenționat (van Dijck 2007). În același timp, locația acestor obiecte este din ce în ce mai puțin stabilă. În consecință, trecutul obiectiv poate apărea în mod neașteptat; amintiri altele decât cele pe care ne-am dori să le reamintim pot apărea ori de câte ori le dăm algoritmilor acces la date (Schwarz 2014). Utilizatorii online probabil se confruntă cu un pericol permanent atunci când se confruntă cu amintiri, mai ales în situații marcate de interacțiune emoțională activă.¹⁷

Utilizatorii de internet lasă în urmă volume mari de date online la moarte, denumit în mod obișnuit rămășițe digitale (Lingel, 2013). Savanții în drept și domeniile conexe, investighează noi dileme care rezultă din moștenirea digitală (Banta și colab., 2015; Craig

Epitaf la Cimitirul Vesel din Săpânța;
foto: Daniela STĂNOIU

¹⁷ Katerina Linden, *Death Online in Contemporary Russia Memory, Forgetting and the Connective Presence of Mourning on the Internet*, 2021, disponibil la <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13576275.2021.1966614>, accesat la 15.03.2022, ora 20:30.

și colab., 2013) și probleme de confidențialitate online postum (Harbinja, 2014). Sociologii și antropologii își întorc din ce în ce mai mult privirea către noile tipuri de relații *para-sociale*. Ne punem două întrebări de cercetare:

Cum va fi numărul de profiluri Facebook aparținând utilizatorilor morți pe parcursul secolului 21?!

Care va fi distribuția geografică profiluri Facebook moarte?

Se presupune o înghețare a utilizatorilor care s-au alăturat rețelei începând cu 2018 și se prezice acumularea unor profiluri inactive pentru fiecare națiune din lume. Acest lucru stabilește efectiv un *apogeu* pentru posibila creștere a profilurilor moarte în rețea. Pentru a efectua analiza, folosim un set de date publice privind mortalitatea din 2000 până în 2100, distribuit pe grupe de vârstă și naționalitate (Națiunile Unite, Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale, 2017). Aceste date sunt corelate cu Facebook, selectând informațiile despre utilizatorii Facebook prin intermediul unei interfațe de programare a aplicațiilor (API) pentru fiecare țară și grupă de vârstă. Acest lucru ne permite să estimăm numărul de utilizatori Facebook care se așteaptă să moară în orice moment, țară sau an. Analiza se extinde la un scenariu ipotetic privind creșterea Facebook-ului, presupunând că rețeaua va continua să crească la un ritm de 13% pe an (Facebook, 2018).¹⁸

Rețelele de socializare sunt într-o mișcare continuă pentru oameni, fie ei cercetători sau oameni din orice alt domeniu. Există mai multe platforme de socializare printre care: Facebook, Windows Live Spaces, LinkedIn, Vimeo, Twitter, You Tube, MySpace, Dailymotion. Acestea oferă numeroase beneficii utilizatorilor.¹⁹

Internetul este, în lumea actuală un important factor, dar în același timp și un antagonist. În această lume modernă, globalizarea a pătruns în toate domeniile. Tehnologia își face prezența în toate sferele, această *nouă* viață, pe lângă beneficiile aduse, are și nesiguranțe și pericole.²⁰

Văduva Taya Dunn Johnson relatează pe blogul personal experiența de pe social-media pe care a trăit-o în urma morții soțului ei. Pe 9 iunie 2012 bărbatul a fost declarat decedat la un spital din afara Washington. La ora 09:20 a.m., telefonul acestuia nu se oprea din sunat. Prioritari erau familia, medicii, serviciile funerare și poliția, lucruri reale, importante și urgente. La 09:47 a.m. aceasta a primit un telefon de la o persoană mai puțin apropiată care îi relata că a aflat despre moartea soțului de pe Facebook și care o întreba dacă este bine. Taya a fost confuză și șocată de faptul că în doar câteva minute s-a postat despre moartea soțului pe Facebook. Acesta a fost contextul care a făcut-o să stabilească câteva reguli de jeline în online.²¹

¹⁸ Carl J Ohman and David Watson, *Are the dead taking over Facebook? A Big Data approach to the future of death online*, Big Data & Society, January–June 2019.

¹⁹ Revista Română de Interacțiune Om-Calculator, *Utilizarea rețelelor de socializare în rândul studenților români – variabile, avantaje și limite* 7 (3) 2014, 195-208, p 195.

²⁰ A se vedea Cheianu Silvia, *Internetul și postmodernismul – importanța lor pentru educația modernă*, Conferința *Structura și dinamica personalității umane în epoca globalizării: perspective psihosocio-pedagogice* Bălți, Moldova, 26 mai 2017.

²¹ <https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fwww.upworthy.com%2Fplease-read-this->

În zilele de dinainte de social-media, jelirea se exprima prin apeluri telefonice, mesaje vocale și livrări de flori. Dacă erai apropiat de familie mergeai în vizită, venea la pachet cu îmbrățișări, lacrimi și mâncare pentru a alina sufletele îndurerate. În era social-media, aceste gesturi de curtoazie încă există, însă sub o altă formă: tributul este adus fie sub forma unor postări pe Facebook, colaje foto pe Instagram și scurte tweet-uri. Mai departe, Taya enunță că celor îndoliați le-ar trebui dat un răgaz, în funcție și de relația pe care o aveai cu decedatul. Prioritate au cei mai apropiați, urmând aceste reguli:

- Dacă o persoană este căsătorită, trebuie lăsat soțul sau soția să posteze prima dată.
- Dacă o persoană este tânără și necăsătorită, cei care au întâietate ar trebui să fie părinții, frații sau partenerul.
- Dacă o persoană este bătrână și singură, copiii sunt cei care ar trebui să fie lăsați să posteze primii.
- Dacă nu cunoști niciun membru al familie sau un apropiat al decedatului, probabil nu ar trebui să postezi.

Aceste mesaje de sprijin sunt apreciate și importante, însă ele pot veni într-un moment nepotrivit și pot crea o sursă de stres.²²

Într-o eră profund digitalizată, în care granițele dintre viață și moarte devin tot mai permeabile, gestionarea postumă a identității online capătă valențe existențiale și culturale fără precedent. Moștenirea digitală nu mai este doar o colecție impersonală de date, ci devine o extensie a sinelui, o formă de „viață de apoi” virtuală, în care amintirea, doliul și chiar uitarea se restructurează în funcție de noile paradigme tehnologice. Astfel, memoria colectivă se reconfigurează prin algoritmi, iar dispariția fizică nu mai presupune neapărat și absența socială. În acest context, imperativul unei reflecții etice și legale asupra modului în care construim, conservăm și transmitem identitatea digitală devine nu doar o provocare contemporană, ci o necesitate profund umană.

before-you-post-another-rip-on-social-media-2654474492%3Ffbclid%3DIwAR0Ny6Rfi2FSv4ycejnmtL4-HFwBJNmyyeJwayrHXHcGGbQJKndempyruVg&h=AT2onvixGEHRnsnFOd-EXyZIUgHEUOf0nN4AvqLGOhAmFUTmtvs1dp2OqvBm7cUE-gKZDM__u_wCOavNcqH9gXZQqA3xTqoEuCBiheoh KgvzECoKBwcuAV8QGrNwzwapSR1T-G8LaioMdP 80T9qs3A, accesat la 10.04.2022.

²² https://www.good.is/articles/social-media-rip?fbclid=IwAR3aAYSdc1wF9w-_KVy43KwgPtM-o6IGWxfU0q4d9VucCEDjAI6xo0txt8E, accesat la data de 14.04.2022, ora 19:07.

Bibliografie academică:

Ariès, P. (1981). *The Hour of Our Death*. New York: Alfred A. Knopf.

Bauman, Z. (1992). *Mortality, Immortality and Other Life Strategies*. Cambridge: Polity Press.

Jacobsen, M. H. (2016). *The Transformation of Modern Death: Dying, Death and Immortality*. London: Routledge.

Mayer-Schönberger, V. (2009). *Delete: The Virtue of Forgetting in the Digital Age*. Princeton: Princeton University Press.

Van Brussel, L., & Carpentier, N. (Eds.). (2014). *The Social Construction of Death: Interdisciplinary Perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Surse digitale:

Bobică, R. (2021, July 14). Moștenirea digitală – între pierdere, recuperare și uitare. Scena9. <https://www.scena9.ro/article/mostenire-digitala-pierdere-uitare>

Facebook Help Center. (n.d.). What happens when a deceased person's account is memorialized on Facebook? Retrieved April 26, 2025, from <https://www.facebook.com/help/1506822589577997>

Deathswitch. (n.d.). Deathswitch – Speak From the Grave. Retrieved April 26, 2025, from <http://www.deathswitch.com/>

Digital Beyond. (n.d.). Digital Death and Legacy Planning Resources. Retrieved April 26, 2025, from <https://www.thedigitalbeyond.com/>